

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1616

38. De peccatis quæ domini committunt in seruos.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14007

relligi. In l. In hominis, ff. de operis seruo sic est: In hominis usufructu opera sunt, & ob operis mercedes. Ita lex. Vnde si Titio legasti usufructum tui serui, eo ipso legasti operas serui: & proinde si quis conduxerit operas serui, merces opera legatario, cui relictus est fructus serui, debetur: & contra, si leget Titius serui sui operas Caio, intelligitur legasse fructum serui sui, nam fructus hominis in operis consistit. l. fructus, ff. de oper. seruorum. Hinc est, ut idem seruus possit esse duorum dominorum seruus, ut puta proprietate vnus, usufructu alterius, vel etiam duorum in solidum. Inst. de usufructu. §. Constituitur.

V usufructuario per seruum eius acquiruntur ea tantum, quae ex operis eius, vel ex re ipsius fructuacii pronentur: quod autem extra has duas causas seruus acquirit, veluti legatum, hereditatem, donatum, & id genus alia, domino proprietate acquiritur. Inst. per quas personas nob. acquir. §. 1. §. de his.

Tertio quaeritur, Quid per seruum usufructuario, cui solum relictus est usus est, quaeratur? Si attinguntur opera serui, quia operis legatis usus relictus censetur, l. In hominis, & l. fructus, ff. de oper. seruo. Ita tamen, ut eis ipse utatur, at non, ut locet, nec contra res suas utatur. l. per seruum, & l. Plenum, §. ut ff. de usu, & habitas. Nam inter usufructum & usum hoc interest, quod in usufructu, & fructus percipiuntur: usus autem sine fructu est, & ad vsum quotidianum usus rerum datur: non autem, ut locari possit usus vel fructus, sicut nec is qui usufructum tantum habet, de proprietate disponere nequit, quia ius utendi fruendi est, salua rerum substantia, l. 1. ff. de usufructu.

Quarto quaeritur, Quid dicendum, si fructuarius locauerit ad tres annos operas serui, in quo usufructum habet, & quinto mense tertii decesserit? Respondeo pro rata temporis portione, mercedis tertij anni pertinere ad haeres fructuarii, reliquas mercedes ad proprietarium. Vnde si fructuarius initio tertij anni à conductore omnes totius anni mercedes accepit, debet tantum haeres eius retinere, quantum merentur opera quinque mensium, quibus vixit usufructuarius in tertio anno, & aestimationem operarum reliquae partis anni restituere proprietario, deductis tamen necessariis impensis, si quas fecerit fructuarius. Glossa in l. cum de operis seruorum. Aliud ius est de annuis legatis. Nam si Titius legauerit Caio annuos decem aureos, & Caius decesserit, postquam vixit quinquennium, & vnum mensem, vel vnum diem, haeres Titii debent haeredibus Caij integrum legatum sextij anni, l. A vobis, & l. in singulos, ff. de annuis legatis.

C A P. XXXVIII.

De peccatis, quae domini committunt in seruis.

PRIMO quaeritur, Quenam debeat dominus seruo? Respondeo, haec omnia quae sequuntur, nempe, victum, vestitum, habitationem: quae tria nomine alimentorum comprehenduntur. Item institutionem, qua seruis fidei & religionis Christianae praecipua & leges obseruet, si Christianus sit. Debet item dominus seruum castigare & corripere, ut sic cum in officio contineat.

Secundo quaeritur, An si dominus seruum suum occiderit, debeat aliquid restituere? Quidam arbitrantur debere eum restituere serui haeredibus: quia dominus qui seruum suum necat, vere homicida est, at homicida restituere vitam alteri adempnam iure debet eo modo, quo potest. Cum igitur dominus suo seruo interfecto vitam reddere nequeat, debet aliquid ipsius serui haeredibus restituere. Sed certe non video, quo iure haeredibus quicquam restituere cogatur. Fatetur quidem, cum vere & proprie homicidam esse, qui suum seruum occiderit, & iniustitiae crimen admittere, quia eripit alteri vitam, & ut superius diximus, dominus vitae & necis imperium & potestatem non habet in seruum, & quod attinet ad ius naturae &

gentium omnes homines suae liberi. Cum igitur seruo occiso vita reddi non possit, nec aliquid aliud quod vita compensetur: sequitur, ut nulli alteri dominus quicquam debeatur, eo quod vita, opera, & industria serui non erant aliorum, sed ipsius serui & domini. Neque vero dominus suo seruo interfecto, alius damnum intulit, sed sibi soli, qui se serui commodis, operis, & fructibus priuauit. Nec seruus cum bonis careat, vilam debet alius hereditatem: nam etiam si filios haberet, cum est in seruitutem abductus, illi continuo sui iuris sunt facti, & bona quae ante seruitutem pater habebat, in eorum dominium transferuntur: non tamen ipsius patris vita, aut libertas; quare ipsius nullam aliam iure naturali legitimam portionem debet.

Tertio quaeritur, An si dominus serui sui manum vel pedem, vel aliud membrum amputauerit, debeat aliquid ipsi seruo restituere. Quidam opinantur debere, inde permoti, quod Exod. 21. cum dicitur: Si percusserit, quisquam oculum serui, aut ancilla, & luscus eos fecerit, dimittis eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem quoque si excusserit seruo, aut ancilla similiter dimittes eos liberos. Nam quamuis huiusmodi leges Iudicialis, vna cum caeremoniis veteris legis abrogatae sublataeque fuerint, cum aequitate tamen & iure naturali videntur congruere, quoniam ut dominus in vitam serui potestatem non habet, ita nec in membra serui, quae abique graui iniuria & damno ipsius serui amputare non potest. Aliis vero contra videtur nihil dominum seruo debere, eo quod sibi soli ipse dominus nocuerit, cum serui membrum absciderit, ex quo fructum & commodum percipere poterat, quo se priuauerit. Et quamuis serui membrum amputauerit, ac propterea contra ius, & fas omne deliquerit, non tamen ipsi seruo datum iniuriam intulit dominus, cum nullum amplius ex eo membro serui, quod abscidit, emolumentum & lucrum percipiat. In lege veteri, inquirunt, sancitum erat iuri naturali conuenienter, ut dominus serui vel oculum eruens, vel dentem excutens, eos liberos dimitteret: tum quia apud Hebraeos Iudaeis seruus non erat proprii mancipium, sed seruus tantum temporaneus, nimirum septimo anno, aut saltem quinquagesimo in libertate pristina reddendus: ac proinde magno damno afficiebatur, cum eius membrum aliquod amputabatur: tum etiam quia ea poena condemnatione criminis, & iure scripto, non naturali irrogabatur. Atque ita etiam modo lex sancit potest, ut dominus qui serui oculum effoderit, vel dentem excusserit, cum liberum dimittere cogatur: sed poena post iudicis sententiam debetur, aut saltem vi, & ratione ipsius iuris scripti, non iuris naturalis, aut in foro conscientiae, aut vilam, vel Iudicis sententiam, vel legis humanae decretum. Ex quo fit, aiunt iidem auctores, ut qui seruum alienum percusserit, restituere domino debeat quidquid damni ex serui vulnere natum sit. Mihi prior sententia probabilior videtur, ut dominus serui membrum abscidens & amputans, debeat iure naturali ante omnem Iudicis condemnationem ipsum seruum liberum dimittere, vel alia quouis ratione ei sat satisfacere, ut illius damnum restituta libertate, vel alio modo compenset: est enim corporis membrum libertate pretiosius, & carius.

Tertio quaeritur, An si dominus seruum ad peccandum inducat, pertrahat, compellat, debeat aliquid restituere? Respondeo, seruo fas esse dominum in iudicium vocare. Nam in l. Si tenones, C. De Episcopali auidencia statuitur, ut si dominus nec illis necessitatem impulerit peccandi, liceat Episcopis eas à seruitute liberare, liberate, in poenam delicti de minorum, eas donando. & in l. 1. §. Quod autem ff. De officio Praefecti vrbis, habetur: Si domini seruis sauitia, si duritia, si fame premant, si in obscenitate eos compulerint, vel compellant, apud Praefectum vrbis exponant. Haec ibi.

Quod si quis quaerit, Quid faciendum, vel ius civile Romanum non valet, nec serui quereia contra dominum in iudicio adhibetur? Respondeo iure naturali tunc seruo fugere fas esse, quo se à peccato liberet: magis enim

est Deo parendum, quam homini, quæ sunt mala, iubenti: & magis est ius naturale seruandum, quam nefarium hominis imperium. Videndum igitur est, an seruus seipsum sine peccato incolumem, ac saluum tueri queat sine fuga, & tunc fugere iure non potest, sed se incolumem à peccato seruare: si vero aliter peccatum vitare nequit, quam fugæ præsidio, fugere, & potest, & debet. Nec ad seruitutem redire compellitur, si probabiliter timeat se à domino corrupendum: secus vero, si nihil mali sibi venturum credat: tunc enim ad dominum redire debet.

Quarto quaeritur, An Dominus iure serui nuptias impediat, & an liceat seruo etiam infcio, vel inuito domino matrimonio contrahere? De hac questione tractant Theologi in 4. d. 36. & Pontificij iuris Doctores. c. 1. de coniugio seruorum. Et c. dicitur est 29. q. 2. S. Th. in addition. ad 3. p. q. 52. ar. 2. iure ciuili, ut constat ex Insti. de Nuptijs. c. l. cum ancillis, C. De incestu nuptijs, iustæ nuptiæ inter Cives Romanos contraherentur: hoc est, cum femina, tum vir, necesse erat, ut essent Cives Romani, ac proinde liberi homines; seruus ius connubij non habebat. In l. Cum ancillis, citata dicitur: Cum ancillis non potest esse connubium: nam ex huiusmodi contubernio serui nascuntur. & in l. in eo. §. Hoc caput. ff. De Ritu nupt. Matrimonium inter patronum, & libertam non subsistit. Et quamuis permissu domini seruus vel ancilla ad nuptias transiret, eiusmodi nuptiæ iustæ non habebantur, nec vxor iusta, nec liberi nati iusti dicebantur, hoc est, iura & præiulia Ciuium Romanorum non habebant: quare ipsæ nuptiæ contractæ, contubernia, vel consortia vocabantur: & seruorum coniuges, non vxores, sed potius contubernales: & eorum liberi naturales tantum, non iusti & legitimi censebantur, ut dixi superius.

At vero iure Canonum seruis fas est nuptias contrahere. c. dicitur est 29. q. 2. nec enim id potest dominus prohibere. unde in c. Si non esset, de coniugio seruorum habetur: *Inter verbum Apostoli: Sicut in Christo Iesu neque liber, neque seruus est à Sacramento Ecclesie remouendus, ita nec inter seruos matrimonium debent illatenus prohiberi: & si contradicentibus dominis, & iniuria contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissolueda.* Nec lege ciuili potest ius ipsium naturale abrogari. Matrimonium est iure diuino, & naturali institutum, à libolibus procreationem, & ad mutuum viri & feminae societatem, & ad libidinem compingendam: hæc autem ius ciuile impedire non potest, cum ob eum finem nuptiæ fuerint institutæ, nimirum in officium naturæ, & in remedium libidinis atque peccati: unde non potuerunt iura ciuilia etiam ante Canonem seruos penitus inhabiles ad nuptias efficere, & ipsa matrimonia inter ancillam, & liberum hominem, aut inter seruum & liberam feminam irrita, & infirma reddere: sicut etiam nunc iure non potest idem iuris statuere Respublicæ Paganorum, apud quos Ecclesia Canones locum non habent. Merito itaque in Republica Christiana iura Romanorum ciuilia auctoritate Canonum correctæ sunt, ac proinde matrimonia inter seruos contracta etiam sine consensu dominorum, immo ipsis etiam inuitis, tanquam rata & firma subsistunt; & legitima habentur.

Quinto quaeritur, An seruus post matrimonium contractum, magis debeat domino obsequia præstare quam coniugi debitum reddere? Respondeo, seruus aut domini consensu vxorem duxit, aut ipso infcio, vel etiam inuito. Si primum, magis debet vxori ius suum reddere, quam domino obsequium præstare: quoniam eo ipso, quod dominus serui nuptias permisit, implicite ac tacite voluit, ut seruus suæ vxori debitum solueret. Si vero secundum, magis debet seruus domino obsequium & ministerium præstare, quam vxori debitum reddere. Sic Glossa in cap. 1. de coniugio seruorum communi consensu approbata: ut docet etiam S. Thomas in Addit. q. 52. ar. 2. ad seruum.

Ex quo fit, ut si dominus aliquid seruo præcipiat & eorum eodem tempore matricalem complexum sibi perat, vitandum sit, an vitare simul facere & exequi seruus pos-

sit, an tantum alterutrum. Si vitrumque simul implere nequeat, potius coniugi pareat, quam domino, ut quod probabiliter timet in vxore libidinis peccatum impediatur. Idem iuris est, si domini præceptum nullius, aut parui sit ponderis & momenti: quod si hæc duo non subsint, tunc potius domino obediat, quam coniugi. Si autem seruus dubitet, utri potius eorum obtemperare, & obsequi iure cogatur, vxorine, an domino; potius coniugi obtemperare debet, quam domino, quia matrimonij fauor causam obtinet potiorum. Sotus 4. dist. 35. q. 1. ar. 1. cap. Licet de coniugio seruorum.

Sexto quaeritur, An domino liceat vendere seruum matrimonio coniunctum in longinquam prouinciam ab emptore transfrendum? Respondeo distinguendo ex communi sent. Doctorem in cap. 1. de coniugio seruorum, aut seruus matrimonium inuito domini consensu, aut eo infcio, vel repugnante. Si primum non licet vendere, quoniam damnium, & malum coniugi inferretur, ut est constans omnium opinio. Si secundum, Nauar. sentit in Man. cap. 2. n. 34. id facere licere domino absque lethali peccato: eo quod dominus vendit seruum tanquam rem suam, cuius pretio indiget. Angelus tamen in verb. Matrimonium. 3. Impedimentum. 4. num. 5. Siluest. seruus. quest. 7. Sotus 4. d. 35. q. 1. ar. 1. negant cum S. Thoma in Addit. q. 52. ar. 2. ad 4. id iuris dominum habere, eo quod vxor damnium graue patiat in vita. Sed vtraque opinio facile conciliari potest. Etenim si in longinqua & remota regione dominus vna cum seruo suo commoretur, & egeitate, & inopia prematur, sua conscientia vendere potest, ut sibi ex pretio subueniat, quamuis seruus sit matrimonij vinculo adstrictus. Si in patria dominus degat, & necessitate aliqua cogatur, nisi ex serui pretio sibi succurrat, ibique emptorem ad vicina loca non inueniat, fas est seruum vendere emptori peregrino etiam in longinqua & remota loca. His exceptis, & alijs id genus cauis, non licet domino seruum vendere in longinquam regionem amandandum & transmittendum: eo quod vxori eius graue damnium inferretur contra iustitiam. Quæres, An vxor serui debeat eum sequi in longinquam regionem ablegatum? Responder Sotus loco supra citato. Si maritus seruus possit commode vxorem eo ducere, id facere deberet, cui vxor parere iure connubij cogeretur. Si vxor item maritum sequi commode posset, tamen si eam ille non deduceret, sequi deberet: secus autem, si id commode facere nequeat.

Septimo quaeritur, An liceat seruo sese Monachorum cœnobio addicere, & Religiosorum vitam suscipere, ac proficere absque vilo domini consensu? Hanc quaestionem suo loco diluimus, & quod ad præsens pertinet institutum, breuiter respondeo, id licitum seruo non esse, quoniam sui iuris non est.

Octauo quaeritur, An infcio domino, vel inuito, seruus iure possit ad ordines Ecclesiasticos eligi, ac promoueri? Hanc quoque suo loco quaestionem diluimus: sufficit in præsentia dixisse, id fieri iure non posse, quoniam hinc dominus damnium pateretur. De hac quaestione breuiter agit Siluest. in verbo seruitus. q. 6.

Nono quaeritur, An ex certis causis licite dominus possit seruo alimenta subtrahere, & denegare? Quisdam censent id posse facere ob certa quedam crimina & scelera serui: ut si sit ingratus vel contumeliosus in dominum, vel si in aliud aliquid fecerit, ob quod mortis poenam mereretur. Sed verius est quod si tradiderint: si serui crimen est vltimo supplicio dignum, ad Magistratus, ac Iudices iure deferunt: si alterius poenæ sit reus, priuatim à domino iure panitur: nunquam tamen alimenta, quæ sunt necessaria simpliciter vitæ subsidia, dominus potest iure denegare, quamuis ea ex parte minuire: ita ut seruus non inedia absumatur & pereat, sed attenuato & diminuto victu castigetur, ut sic forte ad saniores mentem, melioremque vitam redeat.

Quæres, An dominus vilo iure cogatur impen-

fas soluere, quas facit ancilla, aut seruus ijs in artibus ad-
discendis, quæ ipsi pro loci more coueniunt? Respon-
deo, debere, quoniam huiusmodi artes in rem ipsius do-
mini cedunt.

Decimo quæritur, An seruus in omnibus domino suo
parere debeat? Respondeo distinguendo, aut dominus iu-
bet aliqua, quæ sunt per se mala, vt quæ iuri gentium &
naturali aduersantur, & in his seruus domini iussa suo
iure contemner: Aut imperat aliqua, quæ cum Dei præ-
ceptis pugnant, & hæc etiam iussa merito respicit; vt si
dominus seruo præcipiat, ne Christi fidem & religio-
nem suscipiat: ne item Christianus effectus ad sacra-
menta accedat. Aut iubet aliqua, quæ ab Ecclesia, aut
communibus ciuiliū Principum præceptis, & legibus
dissent; & in his videndum est, an Ecclesie, vel Principis
præceptum tam arcte & seuerè liget, vt velit ipsa Ecce-
lesia, vel Princeps domini præceptum postponi & negligi:
& tunc potius ipsi Ecclesie, vel Principi seruus parere de-
bet, quam domino; secus vero, quando non est ita seuerum
seruus tuta conscientia, in die festo rem diuinam omittit,
& ieiunia ab Ecclesia indicta soluit, vt domini iussa exe-
quatur. Aut dominus iubet ea, quæ per se media sunt, & in-
differentia, hoc est, nec bona, nec mala, & in his seruus
domino obedire debet.

Decimo quæritur, An dominus ex delicto serui obligetur
Respondeo distinguendo: aut seruus delinquit in eo
officio & ministerio, quod domini iussa præstat, & obit,
& dominus ex serui delicto tenetur, quia in se culpam
conijcere debet, qui ad id officij, & ministerij seruum de-
legit: Aut seruus delinquit iussu & auctoritate domini, &
tunc quoque dominus ex serui delicto obligatur: Aut
seruus peccat in alijs, & tunc iure ciuili domini ex serui
delicto non tenetur obstructus, dummodo eum noxæ
dedat. At secundum conscientiam, quoties dominus serui
peccatum impedire commode potest, nec id facit, ex serui
delicto obligatur, secus minime. Sic Angelus Siluester,
& alij.

Duodecimo quæritur, An dominus ex serui contra-
cta, vel quasi contractu obligetur? Respondeo, in cer-
tis casibus obligari; his nempe; si seruus iussu domini
contractum inuit; si versum est in rem domini id, in quo
seruus contraxit. Vt si mutuum pecuniam accepit, vt
se aleret, se vestiret, se curaret à morbo. His cau-
sis acceptis, dominus ex contractu serui non tenetur:
vt si pecuniam mutuum accepit seruus, vt luderet;
vt cum meretrice rem haberet, vt ventri indulge-
ret.

Decimo tertio quæritur, An dominus, vota quæ seruus
Deo fecit, iure possit irrita reddere? Hanc quæstionem suo
loco dissoluimus.

Decimo quarto quæritur, An inter seruum & dominum
aliquando in iudicio possit esse ciuilis actio? Respondeo
ex certis causis posse? In l. i. ff. de offic. Præfetti verbi, §. ser-
uos. habetur: seruos qui ad statuas confugerunt, vel sua pecu-
nia emptos, vt manumittantur, de dominis querentes audiet.
Et in l. vii. c. i. ff. de iud. dicitur: In certis causis aduersus do-
minos, seruis in iudicio consistere permissum est. Id est: si qui sup-
pressas tabulas testamenti dicant, in quibus libertatem sibi reli-
ctam asseuerant. Item arctioris annonæ Pop. Romano, & census,
ac falsa moneta criminis reos dominos detegere seruis permissum
est. Præterea, fideicommissam libertatem ab his petent. Sed & si
qui suis summis redemptos se, & non manumissos contra placiti
fidem asseuerent. Hæc ibi. Seruus igitur ciuili iure poterat
aduersus dominum agere causa publicæ salutis, vel utilita-
tis, vt quia censum, vel publicam annonam fraudauit, vt
carius venderetur: vel quia falsæ monete fuit auctor,
vel Maiestatis reus, vel patriæ pro-
ditor, aut hostis.

CAP. XXXIX.

Quæ famuli debeant dominis, & qua
vicissim domini fa-
mulis.

Primo quæritur, quoniam appellatione famulorum ac-
cipiantur? Respondeo, olim seruus famulos quoque
dici consueuisset, & famulari idem erat, quod seruire: Nunc
vero famuli vocantur liberi quidem homines, sed qui
mercede obsequium suum, & operas alteri locant. Ita, vt
famuli sint, quorum operæ & obsequia stipendio con-
ducuntur ad tempus: ita vt differant ab operarijs, nam hi su-
as operas locant ad certum genus operis faciendum, ac illi
se ipsos locant ad ministrandum, & seruandum alteri, hoc
est, ad obsequium ei præstandum.

Secundo quæritur, Quot, & quæ dominus famulo de-
beat, & vicissim famulus domino? Respondeo, dominum
debere famuli salutem, & vitæ prospicere tam corporis, tum
animæ, dum eius famulatu & ministerio vitat. Contra
famulus debet domino honorem, reuerentiam & obse-
quium, & operas suas, dum inter familiares eius habetur.
*Communis opinio Summistarum in verb. familia. Angel. Siluest.
Tabien. Armilla.*

Tertio quæritur, An dominus debeat famulo alimen-
ta præstare? Respondeo debere, quia famulus ipsi famula-
tur, & seruit. Quæres, an dominus debeat alimenta famu-
lo ægrotanti, ita, vt in eius morbo curando impensas sol-
uere iure cogatur? Respondeo imprimis, cum Ang. famul. n.
2. Siluest. famul. q. 4. Tabien. famul. n. 3. Bart. in l. si cum doctem. §.
Sin autem, ff. solut. matr. Bald. Paul. Ang. Alex. in eadem lege,
eas impensas dominum soluere debere, quas famulus a-
lioqui faceret, si valeret. Deinde iure non cogitur eas im-
pensas soluere, quæ immodicæ sunt, & ingentes ob morbi
magnitudinē, & grauitatē: at vero eas debet, quæ modicæ
sunt. Præterea si impensæ absolue, & simpliciter vitæ hu-
manæ sint necessariae, eas illi debet non quatenus famulo,
sed quatenus homini ad extremam egestatem redacto. Ex
quo fit, vt famulo aliunde habenti vnde curari possit, non
debeat dominus ex suo eas facere impensas, quod si famu-
lus non hic, sed alibi bona habet, aut probabiliter postea
habitus credatur, non cogitur dominus impensas in
morbis curandis gratis, & liberaliter facere, satis est, si ei
mutuam pecuniam det ad curationem morbi, quam de-
inde iure repetet.

Quarto quæritur, An liceat domino ægrotantem fa-
mulum mittere ad ea loca publica, quæ communis pieta-
tis & misericordie gratia extructa sunt ad pauperes, & in-
firmos excipiendo & curando? Respondeo distinguen-
do: aut morbus est periculosus & grauis, & qui non nisi
magnis sumptibus, & impensis curari queat; aut leuis &
tenus cui facile remedium adhiberi possit. Si primum fas
est domino eum ad prædicta loca mittere, præsertim cum
famulus bona aliunde non habeat, ex quibus possit sibi
subuenire: si secundum, non est ad hospitalium domum a-
mandandus, sed domini est, ipsi necessaria ad morbum
curandum suppeditare.

Quinto quæritur, An dominus iure possit mercedem
famulo ægrotanti subtrahere pro ea parte temporis, qua
ægrotat? & eadem quæstio est de quolibet alio, qui con-
ducit operas alterius ad tempus, an integram mercedem
debeat etiam soluere eo tempore, quo ille ob morbum
decumbit. Quidam affirmant, quia per ipsum non stat,
quo minus operas debitas præstet. Nam in l. i. ff. de var. &
extr. cognit. §. Diuus Sever. dicitur: Sever. ad h. ad. advocat,
eo mortuo prohibuit mercedem repeti, quia per ipsum non stete-
rat, quo minus causam ageret. Ergo, sicut solutam sibi mer-
cedem aduocatus acquirit, etiam si causam non agit, sic
etiam famulo soluta merces acquiritur, & non reuenit,
tamen si obsequium suum, & operas non præstet, si per ip-
sum non stat, quo minus id faciat. Item in cap. 1. de Clerico